

What insights can be gleaned from this research into how to create transdisciplinary collaboration between those trained in natural science and in the humanities? Specifically with regard to Swedish Ethnology, what, if anything, is Swedish about the experiences recounted? On reflection, are there problems (e.g., of “auto-ethnography”) that arise from having this research on research in Sweden being done by a Swede with academic training in Sweden?

David Hakken, Indiana University

Jesper Falkheimer: *Att gestalta en region. Källornas strategier och mediernas föreställningar om Öresund*. Makadam förlag, Göteborg och Stockholm 2004. 244 s., ill. English summary. ISBN 91-7061-008-8.

Forskningen om Öresundsregionen har varit rätt omfattande under senare år. Med medieforskaren Jesper Falkheimers doktorsavhandling *Att gestalta en region* tillförs denna forskning ytterligare en studie. Gränsområdet mellan Sverige och Danmark har blivit en riktig guldgruva för forskarna vid de sydsvenska och östdanska universiteten och högskolorna. Detta till sådan grad att fenomenet i fråga – den transnationella Öresundsregionen – ofta framträder som själva huvudsaken när forskningens inriktning och mål ska formuleras. Denna utveckling, som innebär att forskningsobjektet styr forskningsfrågorna snarare än tvärtom, återspeglar sig också i Falkheimers sätt att beskriva bakgrunden till och syftet med sitt arbete. Allt ljus riktas omedelbart mot Öresundsregionen. De forskningsfrågor som presenteras, om bl.a. makt och social konstruktion, saknar inte alls egenvärde generellt sett. Men i skuggan av regionen reduceras de till en lista med punkter, vars huvudsakliga uppgift ska vara att problematisera Öresundsregionen som företeelse, men som i själva verket riskerar att bara illustrera densamma. Undersökningens inledande sidor når sålunda en kulmen med konstaterandet att ”Öresundsregionaliseringen genom medierna utgör centrum i denna avhandling” (s. 12) samt ett efterföljande batteri av relevanta Öresundsregionfrågor:

Vilken betydelse och roll hade de professionella källorna [mer om detta uttryck nedan] och massmedierna för Öresundseuforin år 2000? Vilka berättelser och föreställningar fyllde de dominerande danska och

svenska medierna under åren kring brobeslut, byggstart, broöppning och tiden därefter? Med andra ord – hur och av vem har Öresundsregionen konstruerats i medierna under perioden 1991–2001? (s. 12).

Några sidor längre fram skrivs syftet med avhandlingen ut explicit:

... att beskriva, förstå och problematisera hur Öresundsregionen som social föreställning konstruerades och gestaltades i dominerande regionala svenska och danska dagstidningar 1991–2001. Detta innebär att två dimensioner särskilt behandlas – dels de kommunikationsstrategier som tillämpats av ett urval professionella källor utanför medierna, dels de gestaltningar och föreställningar som förmedlats i ett urval dagstidningar (s. 16).

Även Falkheimers analys präglas bitvis av den tendens som all Öresundsregionforskning, också den kritiska och dekonstruktivistiskt orienterade, svårligen kan undvika att bidra till, nämligen till att avgränsa och definiera Öresundsregionen som naturlig och närvarande och därigenom förvandla den till ett ur territoriell synpunkt essentiellt område, om än senmodernt och problematiskt. Denna objektifiering av regionen ser man tydligast i undersökningens femte kapitel, ”Medierna och Öresundsregionen”. Kapitlet är en beskrivning av det regionala medielandskapet – tidningar, radio, tv – men blir samtidigt också en utsaga om Öresundsregionen, som låser författaren i en definition av vad denna region omfattar, en definition som dessutom har överensstämmande drag med hur forskningspersonerna i studien – den mediala eliten – sannolikt uppfattar Öresundsregionen. Förutom att kapitlet drar upp alltför strikta gränser mot angränsande platser och rum, så utesluter det också de mediala röster och uppfattningar om regionen som råkar sakna egen redaktion i området. Båda dessa avgränsningar är betänkliga om man som Falkheimer är intresserad av maktfrågor med koppling till de mediala föreställningarna om regionen.

Forskningens fetisivering av regionen, låt oss kalla det så, är paradoxal eftersom målet med analyserna ofta är att genomskåda och avslöja hur olika grupper i samhället på ett både godtyckligt och motstridigt sätt konstruerar Öresundsregionen. Konsekvensen av att allt ljus faller på Öresundsregionen blir likväl att forskarna själva, ingen nämnd och ingen glömd, ansluter sig till den heterogena gemenskap som skapar Öresundsregio-

nen, som gör denna region till någonting alltmer naturligt och, i det långa loppet, oproblemiskt. En väg ut ur detta dilemma kan vara att diskutera Öresundsregionen utifrån ansatser som lägger större vikt vid olika kulturella, sociala och historiska jämförelser och förändringar och mindre vikt vid exakta geografiska eller rumsliga bestämningar av regionen (jfr s. 23). Öresundsregionen kan då inte ses som någon enskild och rumsligt sammanhållen företeelse utan bör analyseras i sin egenskap av den allmänt förekommande men ändå säregna och alltid heterogena gränsföreteelse som den kan antas vara.

Nå, efter denna något kritiska inledning vill jag betona att Falkheimer undersöker ett spännande och angeläget ämne. Med mina egna ord: Hur en viss sorts rumslig profilering (regional och trans/nationell) skapas via olika maktbaserade nätverk och allianser av medieaktörer, vilka omfattas av både konventionella tidningsjournalister och s.k. professionella källor. De senare är en sorts inflytelserika aktörer som saknar direkt anknytning till press, radio och tv, men som via olika opinionsbildande kanaler och organisationer planerar för och "planterar" nyheter om regionen i medierna. I Öresundsregionens fall finner vi sådana professionella källor bland representanter för organisationer som Öresundsbro Konsortiet, Sydsvenska Industri- och Handelskammaren, Öresund Network m.fl.

Falkheimer, som är väl bevandrad inom kommunikationsbranschen genom arbete på PR-byrå, skapar analytisk distans till sitt ämne genom att ägna två hela kapitel åt att beskriva undersökningens teoretiska grund. Det första av dessa två kapitel handlar om det socialkonstruktivistiska perspektivet i avhandlingen. Fokus läggs på undersökningens diskurs- och retorikanalytiska föresatser. Inspirationskällor är bl.a. socialkonstruktivisten och psykologen Kenneth Gergen samt lingvisten och diskursanalytikern Norman Fairclough. Kapitlet redogör även för sociologen Jürgen Habermas kritiska teorier om kommunikation och offentlighet. I det andra teoretiska kapitlet riktas uppmärksamheten mot olika medievetenskapliga teorier om nyhetsproduktion, public relations och news management.

Avhandlingens startsträcka är tämligen lång. När alla aspekter på bakgrund, syfte, avgränsning, teori, metod och material slutligen är redovisade har vi nått fram till sidan 123 i boken. Först nu börjar alltså den empiriskt förankrade studien. I kapitlet "Konstruktörernas föreställningar och strategier" anläggs ett jämförande perspektiv på ett antal frågor med koppling till undersökningens två huvudkategorier: de professionella käl-

lorna respektive journalisterna. Kapitlet bygger på Falkheimers intervjuer med undersökningens informanter, sexton stycken till antalet, och innehåller ett flertal olika infallsvinklar på mediasituationen i Öresundsregionen: olika kommunikationsstrategier, skillnader mellan de två mediestrukturerna på den danska och svenska sidan av Öresund m.m. Intressant är bl.a. på vilka olika sätt de två kategorierna av intervjupersoner beskriver sin relation till varandra. Å ena sidan de professionella källorna som inte vill framstå som några mediemanipulatorer, men vars huvudsakliga åtagande ändå är att påverka journalisterna i en eller annan mening. Å andra sidan journalisterna som använder material från de professionella källorna, men som samtidigt visar sig vara skeptiskt inställda till själva den verksamhet som källorna bedriver (s. 135f., 144).

I följande kapitel – "Aktörer, ämnen och karaktär" – utför Falkheimer en kvantitativ innehållsanalys av sammanlagt 1 183 texter eller artiklar, som under åren 1991 samt 1994 till 2001 (Falkheimer tycks ha glömt att han saknar nedslag under åren 1992 och 1993, varför han på ett flertal ställen i texten på ett i mitt tycke alltför svepande sätt uppger att hans undersökningsintervall är 1991–2001, när detta i själva verket bara inkluderar nio av de angivna åren) publicerades i tidningarna *Sydsvenska Dagbladet* (279 texter) och *Berlingske Tidende* (177) samt den gemensamma bilagan för dessa två tidningar under 2000–2001: *Öresundsnytt* (727). Bilden av regionen i de tre Öresundsmedierna undersöks utifrån ett antal tematiska beräkningar av frekvensen för några olika fenomen med relevans för Öresundsregionaliseringen: den varierande typen av mediematerial (inrikes/utrikes, feature, näringsliv m.m.), de olika källorna som syns i artikelmaterial (näringslivsaktörer, politiker, myndighetsrepresentanter m.fl.), fördelningen av olika sakfrågor som behandlas i artiklarna (bron, transport, ekonomi m.m.), andelen av artiklar med konflikt- respektive konsensusperspektiv osv. Falkheimer kan konstatera att bilden som de tre medierna gav av Öresundsregionen under undersökningsperioden hade positiva drag i huvudsak. Odlingen av ett eventuellt konfliktperspektiv på någon av Öresundsregionens många frågor var någonting ovanligt inte bara i tidningsbilagan *Öresundsnytt* utan också i *Berlingske Tidende* och *Sydsvenska Dagbladet*, mediala arenor som rimligen borde innehålla en hel del debatt och kritik kring ett ämne och mindre av idealisering. Över hela perioden var det dessutom politiker och näringslivsrepresentanter som dominerade bland Öresundsmediernas källor,

medan vanliga medborgare var frånvarande relativt sett. Öresundsregionen var också i hög grad ”en manlig, rödvit och blågul konstruktion” i den meningen att kvinnor och invandrare spelade en undanskymd roll i sammanhanget (s. 163f.).

I kapitlet ”Retoriska dimensioner” fördjupas analysen av mediernas representationer av Öresundsregionen. Falkheimer refererar inledningsvis till ett arbete av ovannämnde Gergen om olika ”retoriska särdrag” inom journalistiken. Generellt sett tillämpar journalister för det första olika ”tekniker för att skapa *distans* till det som behandlas genom användning av olika objektivitetsmarkörer” (s. 167, kurs. i orig.). För det andra strävar de efter beskrivningar som betonar ”*gemenskap* mellan mediet och publiken” (s. 168, kurs. i orig.), någonting som förstås är problematiskt i den nationellt splittrade Öresundsregionen. För det tredje ställs höga krav på ”entydighet” när journalister ska rapportera om nyheter (s. 168). En annan viktig utgångspunkt är Faircloughs uppmärksammande av marknadens och kommersialiseringens effekter på den mediala diskursen (s. 168f.). Kapitlet utvecklar sig utifrån dessa teoretiska grunder till en genomgång av ett antal teman eller ”föreställningar”, som Falkheimer kallar det. Till det beskrivna problemkomplexet hör bl.a. mediernas benägenhet att jämt och samt lägga fokus på regionens nationella skillnader. Medierna, konstaterar Falkheimer, ”nationaliserar [oftare] än transnationaliserar, även då syftet är det senare” (s. 169). Nationella stereotyper dominerar på bekostnad av mer komplexa och mångtydiga beskrivningar. Andra grupper som framställs på ett stereotyp eller förutsägbart sätt i de studerade medierna är invandrare, kvinnor och brottsutövare. Öresundsregionens invandrare var sålunda alltid ”problematiska” under den skildrade undersökningsperioden, kvinnorna sysslade med ”mjuka” frågor och brottsutövarna, som redan hade förlorat striden om den fasta förbindelsens vara eller icke-vara, karakteriserades som i grunden avvikande och ”militanta” (s. 176ff.). Ett annat spännande resonemang, som förs längre fram i kapitlet, gäller hur gränsen mellan public relations (PR) och journalistik ibland nästan upplöstes när olika händelser, eller rent av skenhändelser, knöts till den Öresundsregionala diskursen (s. 186ff.).

I det avslutande kapitlet, med rubriken ”Öresundsregionen som mediekommunicerad föreställning – synteser och sammanfattning”, återkommer Falkheimer till sina grundbegrepp och huvudtankar från tidigare kapitel. De grundläggande frågorna är: Vilka medieaktörer

konstruerade Öresundsregionen under undersökningsperioden? Hur gick detta till? Vilka diskurser förblev osynliga i medierna? (s. 192). Falkheimer besvarar dessa frågor genom att redogöra för ett antal teman som har varit centrala i arbetet. Det mest grundläggande är något som också tidigare Öresundsregionforskning vittnat om och varnat för: Öresundsaktörer har överlag svårt för att frigöra sig från sina egna nationella synsätt och lojaliteter och förmår därför inte att leva upp till de transnationella och gränsöverskridande ideal som visionen om regionen trots allt står för (s. 192f.). Denna nationella inåtvändhet genomsyras dessutom av en grundläggande tillväxtdiskurs som i första hand uppmärksammar den ekonomiska utvecklingen i centrum, dvs. utvecklingen i och omkring Köpenhamn och Malmö-Lund (s. 196). Falkheimer listar egentligen fem olika former av diskurs med relevans för hur Öresundsregionen skapas. Men av dessa förefaller just tillväxtdiskursen vara den mest centrala. Andra resonemang i detta avslutande kapitel rör olika typer av kommunikationsstrategier för Öresundsregionens medieaktörer samt olika former av möjliga angreppssätt för enskilda journalister när dessa ska beskriva regionen. Diskussionen innehåller flera intressanta poänger och torde vara lärorik läsning för medieaktörer i gemen i Öresundsregionen.

Falkheimer menar i det avslutande kapitlet att den mediala konstruktionen av Öresundsregionen kan ses som ”en form av *autokommunikation*” (s. 205, kurs. i orig.). Det specifika begreppet har sin bakgrund i sociologen Niklas Luhmanns systemteoretiska arbeten. Innebörden är att Öresundsregionens medieaktörer ”kommunicerar mera med sig själva och allierade organisationer än med någon form av offentlighet utanför den egna sfären” (s. 205). Denna slutsats är självklart en allvarlig kritik av inte bara de undersökta medieaktörerna utan även av det Öresundsregionala mediasystemet i stort. Den mediala regionen i fråga rimmar inte minst illa med den vision om en gemensam och utbredd Öresundsidentitet som brobygget hämtade kraft ur på 1990-talet och som regionens anhängare alltså torde uppfatta som ett av de centrala målen.

Det är ur denna synvinkel lite synd att Falkheimer inte undersöker en tredje kategori av medieaktörer i Öresundsregionen, nämligen läsarna av de tre undersökta Öresundsmedierna. På några ställen i texten berör Falkheimer detta slags vinkling av den regionala medieproblematiken, dock utan att realisera detta i den empiriska analysen. Men ur etnologisk synpunkt är kanske denna kategori av medieaktörer den mest essentiella att

undersöka för att förstå de mediala gestaltningarna av Öresundsregionen. Det är i så fall utifrån konsumtionen, inte produktionen, av medierna som Öresundsregionen kan antas bli accepterad, folklig, naturlig – alternativt icke-accepterad, elitistisk, onaturlig.

Falkheimers avhandling är ett exempel på den kulturorienterade samhällsvetenskap som tagit form under senare årtionden. På olika ställen i avhandlingen demonstrerar han sitt intresse för mening, kommunikation, föreställningar osv. I det andra kapitlet beskriver han också sitt perspektiv på Öresundsregionen som en ”hybrid” av ett kulturellt och ett politiskt perspektiv. Det kulturella perspektivet innebär en fokusering av regionen som ett ”*upplevelsecentrum*” (s. 29, kurs. i orig.). ”Det grundläggande kunskapsintresset” betecknar han i detta avseende som ”tolkande, förstående, eller hermeneutiskt” (s. 29). Det politiska perspektivet diskuterar regionen i termer av ”ett *torg* där folk samlas och försöker komma överens om hur samhället ska styras och regleras” (s. 30, kurs. i orig.). Kunskapsintresset kretsar i detta fall kring frågor om mediekommunikationen och dess relevans för ”debatt, demokrati och integration” (s. 30).

Trots denna tidiga positionsbestämning är det inte lätt att se i vilken mening undersökningen har kulturvetenskaplig relevans. Den upplevelsedimension som Falkheimer pekar på initialt blir inte föremål för några konkreta resonemang i den fortsatta texten. Kulturperspektivet är förstås grundläggande när den kvalitativa textanalysen genomförs. Men hur ska vi förstå perspektivet i fråga när detta sammanförs med den kvantitativa innehållsanalys som Falkheimer också tillskriver så stor betydelse? Som kulturvetenskaplig forskare hyser jag blandade känslor inför det rätt så impressionistiska förhållningssätt som Falkheimer demonstrerar visavi kultur- och upplevelseaspekterna. Visst, min gamla misstanke att kulturperspektiven spelar en avgörande roll för en förståelse av fenomenet Öresundsregionen får ytterligare bekräftelse. Men samtidigt uteblir den penetration av vad det kulturella perspektivet, i kombination med det politiska, egentligen består i, vilket upplägget väcker förväntningar på. Undersökningen som sådan lider kanske inte så mycket av detta. Värre är det för den nödvändiga allmänna diskussionen om kulturbegreppet och dess möjligheter och begränsningar. Den typen av diskussion gagnas inte alls.

Markus Idvall, Lund

Mirjaliisa Lukkarinen Kvist: *Tiden har haft sin gång. Hem och tillhörighet bland sverigefinnar i Mälardalen*. Linköping Studies in Arts and Science No. 372. Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Tema Äldre och Åldrande, Linköping 2006. 278 s. English summary. ISBN 91-85643-94-7.

Den här boken handlar om sverigefinnar, som flyttat från Haapajärvi i Finland till en gemensam bygd i Sverige, Mälardalen, för flera årtionden sedan.

Frågor som är centrala för Lukkarinen Kvist är hur dessa människor identifierar sig idag. Känner de sig fortfarande som finnar eller har de acklimatiserat sig i det svenska samhället, så att de känner mer gemenskap i den nya hembygden jämfört med den gamla?

I studiens fokus står således människans identitetskapande, dvs. hur identiteter skapas, upprätthålls och förändras över livslopp och i olika livsfaser.

Genom att bilda en finsk hembygdsförening i Sverige, som blir en underavdelning till en liknande förening i den gamla hembygden, skapades en gemensam intressegrund. Denna förening håller kontakten med den gamla hembygden levande och identiteten blir lika med tillhörighet, band och sociala relationer. Här flätas det gamla och det nya samman, finskheten och svenskheten. Lukkarinen Kvist frågar sig hur en vi-känsla uppstår och hur det kommer sig att denna känsla resulterar i detta föreningsbildande. Hon menar att identiteter formas genom olika sociala processer som aktivt hör samman med identitetsskapandet. Denna identitet är naturligtvis något som etableras, skapas och ändras i interaktion med andra individer och grupper och är en pågående process genom hela livet. Författaren för en intressant diskussion om gruppidentiteter. För att kunna skapa en vi-känsla behöver människorna arbeta för ett gemensamt projekt och ett gemensamt mål. Gruppmedlemmar kan känna sig tillhöra gruppen, även om de har skilda uppfattningar av vad det betyder att vara gruppmedlem. För gruppens identitet och sammanhållning är ett gemensamt minne viktigt. Detta blir en plattform varifrån gruppmedlemmarna kan finna förståelse sig emellan och för att hålla samman gruppen. Detta minne är inget som är statiskt, utan utsätts hela tiden för tolkning, rekonstruktion, selektion etc. Det finns inte heller bara *ett* minne. Vi bär alla på olika minnen – enskilda och kollektiva.

Utgångspunkten i undersökningen är vad människorna minns och berättar idag, nu när de närmar sig pensionsåldern. Författaren får dem att se tillbaka på